

З. О. Возна,
старший викладач
(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)
domar35@mail.ru

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ТА СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті проаналізовано проблему засвоєння проектної технології як складової професійної компетентності майбутніх учителів історії та суспільствознавства. Визначено критерії та систему завдань для визначення рівня готовності студентів до проектної діяльності. Обрунтовано систему завдань для виявлення сформованості гностичного критерію (теоретичного рівня) готовності студентів до проектної діяльності. Визначено зміст поняття готовності майбутнього учителя історії та суспільствознавства до проектної діяльності.

Абсолютна заданість розвитку особистості, регламентування її інтелектуальної діяльності виступають сьогодні гальмуючим фактором, що обмежує ініціативу, творчі можливості студента сучасної вищої педагогічної школи. Вищезазначене обумовлює необхідність підготовки вчителя нової формації – ініціативного, творчого, нестандартно мислячого, розвиваючого власну особистість та особистість вихованця, компетентного здійснювати в практиці роботи школи особистісно-орієнтоване навчання. Загальний арсенал форм, методів і засобів професійної підготовки майбутнього вчителя потребує якісної зміни акцентів. Підготовка студента до особистісно орієнтованого навчання школяра вимагає нових ресурсів, одним з яких виступає проектна діяльність. Це стосується й професіограми майбутніх учителів історії та суспільствознавства, хоч проєктивна компетентність ще не стала визначальною у системі складових професійної підготовки педагога-історика. Перша з компетенцій для майбутніх учителів історії та суспільствознавства лежить у сфері фундаментальної підготовки. Вона здобувається комплексом вивчення світоглядних та історичних наук, які формують теоретичну та методологічну основу подальшої самоосвіти, дослідницької та викладацької роботи. Друга – фактологічна. Третя складова професійних компетенцій лежить у галузі знання шляхів здобуття знань [1: 90].

Когнітивна складова компетентності майбутнього вчителя історії не може бути лише сумою інформації, а передбачає вміння оперувати фактами, включати їх у різні системи та контексти, активізувати при потребі, використовувати в полеміці як для аргументації, так і для уточнення. Педагогічна практика передбачає методичні вміння передачі цих знань іншим – не лише шляхом простого повідомлення, але й пошуковим шляхом, коли учень сам здобуває знання в галузі, визначеній педагогом, а останній сприяє їх систематизації і вчить оперувати ними. Тобто, важливим стає процесуально-діяльнісний компонент професіограми вчителя історії та суспільствознавства, а саме навички дослідження, які є вагомими також і в технології проектної діяльності. Навички проектного шляху здобування знань не можуть формуватися тими, хто сам нічого не проектував, не досліджував, не стикався з самостійним пошуком знань, не планував його, не аналізував інформації і не здатен на самостійні висновки. Базова характеристика компетентності зв'язана із способом її формування і проявляється тільки в процесі діяльності, а її якість визначається ступенем участі у діяльності [2]. Той, хто займався розробкою проекту розуміє основну складність цього процесу. Проект – це зміст діяльності і його неможливо освоїти за традиційною схемою, не беручи участі у самій діяльності по здійсненню реального проекту.

Проблеми підготовки вчителя до організації проектної діяльності знайшли своє відображення у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців, як: І. Зязюна, О. Пехоти, Г. П'ятакової, Л. Онищук, Н. Яковлевої, Ю. Клетної, І. Княжевої, М. Коляди, Г. Муравйової, Л. Ноздріної, І. Ящук, Т. Мантули, Н. Плахотнюка, Т. Подобедової, О. Солом'яного, Н. Чепурної, Г. Швецової та ін. Особливості проектної діяльності учителя на уроках історії та суспільствознавства досліджують К. Баханов, Н. Сологуб, В. Жадько, В. Мірошниченко, К. Скиба, О. Чернецька, П. Кендзьор та ін. Проте аналіз досліджень, які висвітлюють практику організації проектів показує, що вона здійснюється ситуативно, локально, часто не має методичного супроводу, а отже проблема підготовки майбутнього вчителя історії та суспільствознавства до проектної діяльності залишається актуальною. Актуальність проблеми виходить із суперечностей між:

- вимогами, що їх ставить суспільство до сучасного учителя, здатного до саморозвитку і самоосвіти в інноваційному професійному середовищі, і установкою вишу на вузькопрофесійну підготовку спеціалістів;
- потребою у нових навчальних курсах, що відображають соціальне замовлення у змісті професійної підготовки студентів, і традиційною орієнтацією підготовки навчальних дисциплін на основі знань у відриві від соціокультурної ситуації;
- вимогами до діяльності з організації навчання учнів методом проектів і несформованістю готовності учителів до вирішення цього завдання;
- необхідністю формування готовності майбутнього учителя історії та суспільствознавства до організації проектної діяльності та відсутністю методичного супроводу проектної діяльності.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів історії та суспільствознавства.

Предмет дослідження – формування готовності до проектної діяльності як компоненту професійної підготовки.

Мета дослідження – скласти систему завдань для виявлення сформованості гностичного критерію (теоретичного рівня) готовності студентів до проектної діяльності.

Проектна діяльність у навчальному процесі є перспективною за умови компетентнісного підходу, який дозволяє реалізувати зміст освітньої програми на основі логіки професійної діяльності. Компетентність не зводиться до набору компетенцій і не є сумою знань, умінь і навичок. Вона включає в себе ще мотиваційну, соціальну й поведінкову складові. І. А. Зимня до складу компетентності включає такі елементи:

1. Готовність до виявлення компетентності або мотивація діяльності.
2. Володіння знанням змісту компетентності.
3. Досвід застосування компетентності в різних ситуаціях.
4. Відношення змісту компетентності до об'єкту її застосування.
5. Емоційно-вольова регуляція процесу і результат вияву компетентності [3: 22].

Використасмо означене до визначення складових проективної компетентності студентів. Це готовність до роботи у проекті, знання технології, спрямованість на продукт, а також особистісно-вольові, вмотивовані, свідомі дії, які нагромаджуючись, складають досвід суб'єкта навчання. Навички проектної діяльності в освітньому середовищі вишу майбутні вчителі історії та суспільствознавства можуть набути, якщо будуть створені такі умови:

- сформовано освітню установку на потребу формування проектної компетентності як складової професійної компетентності майбутнього спеціаліста;
- застосовано різноманітні форми й методи самостійної освітньої діяльності;
- організовано педагогічний та методичний супровід проектної діяльності;
- констатовано набуття проектним середовищем ознак освітнього;
- визнано проектне навчання невід'ємним компонентом теоретичної та методичної підготовки студентів.

Реалізація проектної компетентності визначається різноманітними формами, методами і способами навчання. Серед інших визначимо такі форми навчання:

1. Лекції та семінари з технології проектної діяльності як складові (модулі) освітніх програм з методичної підготовки студентів: "Методика викладання історії", "Теорія та методика суспільно-політичних дисциплін" та ін.;
2. Організація спеціального курсу з теорії проектної діяльності для студентів суспільствознавців;
3. Прикріплення студентів до кафедральних проектів;
4. Педагогічні проекти на виробничій практиці;
5. Організація самостійних проектів студентами як форма індивідуального навчально-дослідного завдання.

Але, перш ніж виявити процесуально-діяльну складову проектної компетентності, студенти мають набути знання з теорії організації проекту. Пропонуємо систему завдань для виявлення гностичного критерію готовності до проектної діяльності. Засобом формування готовності буде структурування навчального матеріалу на основі системного і контекстного підходів до відбору завдань. Завдання мають виявити знання та змодельовати ситуації за таким алгоритмом: теоретичні засади методу проектів, характеристика методу, класифікація проектів, етапи проектної діяльності, вимоги до проведення проектів.

Завдання для тренінгу

1. Виберіть правильний варіант тлумачного слова для наступного визначення.

Дослідницька робота школярів під керівництвом учителя, яка може виконуватись індивідуально чи групами учнів протягом заданого часу:

- проект;
- проектна діяльність;
- метод проектів.

2. Школа має бути "суспільством в мініатюрі" і в своїх специфічних формах відтворювати суспільні процеси, сприяючи таким чином соціалізації дітей і молоді. Хто із вказаних педагогів відстоював таку ідею?

- Е. Коллінгс;
- Д. Снезден;
- Дж. Дьюї.

3. Виберіть правильний варіант тлумачного слова для наступного визначення:

Форма навчально-пізнавальної активності, зміст якої полягає в мотивованому досягненні свідомо поставленої мети для створення проектів та в забезпеченні єдності і наступності різноманітних аспектів навчання.

- освітній проект;
- проектна діяльність;
- навчальний проект.

4. Назвіть відмінності різних видів навчальної діяльності учнів

Проектна діяльність	Навчально-дослідна діяльність
---------------------	-------------------------------

5. Класифікуйте проекти за домінуючою типологічною ознакою

За домінуючою в проекті діяльністю	За предметно-змістовими напрямками	За кількістю учасників і характером контактів у проекті	За терміном виконання проекту
------------------------------------	------------------------------------	---	-------------------------------

6. Вкажіть, яких правил поведінки має дотримуватися учитель у рамках реалізації проекту.

7. Визначте етапи проектної роботи.
8. Встановіть відповідність між змістом і назвою основних категорій апарату дослідження.

Зміст категорій апарату дослідження	Назва категорії
Науково обгрунтоване положення чи факти, які перебувають за межами безпосереднього спостереження: закономірний зв'язок явищ, який не можна встановити за допомогою наукового доведення; здогад, теорія, домисел.	
Визначений, запланований для виконання обсяг роботи, замисел, мета.	
Фрагмент дійсності, на який спрямовано пізнавальну діяльність суб'єкта, що відтворюється в знанні на основі практично перетворювальної взаємодії з ним суб'єкта.	
Передбачення у свідомості результату, на здобуття якого спрямована діяльність окремої людини, групи або всього суспільства; намічене завдання, намір, план.	

9. Дайте визначення методу проектів і визначте його графічну формулу. $MP = \dots + \dots$

10. Німецький педагог А. Флітнер характеризує проектну діяльність як навчальний процес, в якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки ("Lernen mit Kopf, Herz und Hand"), тобто осмислення самостійно здобутої інформації здійснюється через призму особистого ставлення до неї і оцінку результатів у кінцевому продукті. Спробуйте самостійно визначити тему, проблему і продукт запропонованих проектів.

Вид проекту	Тема	Проблема	Продукт
1. Дослідницький			
2. Інформаційний			
3. Творчий			
4. Практичний			

11. Правильно вкажіть зміст роботи на кожному із визначених етапів проектної діяльності.

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий	Визначення.....
2. Аналітичний	Аналіз.....
3. Практичний	Виконання.....
4. Презентаційний	Оформлення.....
6. Контрольний	Аналіз....

12. Визначте, що є об'єктом прямого і непрямого оцінювання проектної діяльності.

13. "Зі знанням має обов'язково бути пов'язане вміння. Сумне явище, коли голова учня заповнена великою кількістю знань, але він не навчився їх використовувати, так що про нього доводиться говорити, що хоча він дещо знає, проте нічого не вміє", – казав Адольф Фрідріх Дістервег. Складіть перелік умінь і навичок, які розвиває в учнів проектна діяльність.

14. Творчі ідеї навчання через проекти визначали такі критерії моніторингу діяльності, як: втілення ідеї (або плану) в зовнішню форму; отримання естетичної насолоди; подолання інтелектуальної перепони; здобуття нових знань та досвіду. Складіть власний перелік критеріїв зовнішнього оцінювання діяльності учнів у проекті.

15. "Майбутнє має бути закладене в сьогодні. Це називається планом. Без нього ніщо у світі не може бути вдалим", – казав видатний німецький учений і публіцист Георг Крістоф Ліхтенберг. Складіть характеристику етапу планування дослідницького чи інформаційного проектів.

16. З якими етапами проектної діяльності асоціюються у вас вислови відомих діячів науки, освіти, культури, політики?

Вислів	Автор	Етап проекту
Знання може бути тільки у того, у кого є запитання.	Генрі Форд	
Поганий учитель подає готову істину, хороший – учить її знаходити.	Адольф Фрідріх Дістервег	
Майбутнє має бути закладене в сьогодні. Це називається планом. Без нього ніщо у світі не може бути вдалим.	Георг Крістоф Ліхтенберг	
Справжня людина досягає всього власним зусиллям.	Конфуцій	
Найкращий спосіб передбачити, що буде – пригадати те, що було.	Джордж Савіл Галіфакс	
Поки себе не знаєш, не можна собою управляти. Для обличчя є дзеркала, для духу – немає; нехай же в цьому випадку дзеркалом будуть виважені роздуми про себе. Перевіряй, наскільки ти твердий в розумі, наскільки здатен до діяльності; випробуй свою гарячковість, виміряй глибину духу, випробуй здібності.	Бальтасар Грасіан і Моралес	

17. На основі принципів вибору проблеми, напишіть власне бачення проблем у кожній групі, які можуть бути об'єктами вашого проектного дослідження.

Принципи вибору проблеми дослідження	Актуальні проблеми	Ваш варіант проблеми дослідження
Демократичність вибору	Проблеми школи та учнівської громади	
Перспективність вирішення	Приклади проблем місцевої громади	
Простота та реальність проблеми	Приклади екологічних проблем	
Вікова та потенційна відповідність	Приклади проблем, що стосуються обмеження прав і свобод особистості	

18. "Кінцева мета всякого виховання – виховання самостійності шляхом самостійності" (Адольф Фрідріх Дістервег). Визначте форми координування проекту зі сторони учителя, обґрунтуйте їх.

19. "Ми можемо передбачити тільки те, що конструюємо самі", – зазначав філософ Людвіг Вітгенштейн. Складіть перелік джерел інформації, яка стане основою майбутнього дослідження.

20. "Більшість людей ніколи не навчалися тому, як можна бачити очима другого, чути його вухами і відчувати його серцем" (Альфред Адлер). Розкрийте зміст навичок, які формують учні в процесі роботи над проектом.

Навички	Зміст
Міжособистісні	
Навички мислення	
Командні	
Вирішення проблем	
Ініціативні	
Творчі	
Демократичні	

21. Ознайомившись із теорією використання методу проектів, визначте переваги та можливі ризики.

22. Соціальний проект дає змогу підліткам досліджувати свою ідентичність через приналежність до місцевої громади, знайти власний шлях у житті. Дайте власне визначення поняття "соціальний проект" та назвіть тему соціального проекту.

23. Що таке проектний тиждень? Складіть самостійно циклограму проведення проектного тижня.

Крім теоретичного масмо й інші показники готовності студентів до проектної діяльності. Це – мотиваційний, технологічний, практично-психологічний, суб'єктний.

Визначаємо зміст поняття готовності майбутнього учителя історії та суспільствознавства до проектної діяльності як інтегровану якість особистості, структура якої визначається сукупністю ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, емоційно-вольового, рефлексивного компонентів, показники яких повинні рости і примножувати ресурс суб'єкта навчання. Залежно від готовності виступають й рівні сформованості проектної компетентності студентів. Студент може бути: виконавцем завдань проекту; учасником розробки проблеми, мети, завдань проекту; організатором, що спрямовує хід проектної діяльності [4].

Мета освіти, вважає Д. Дьюї, не засвоєння навчальної програми, а самореалізація і самовираження учня, сам неперервний процес його освіти, в ході якого постійно збагачується і реконструюється його досвід [5: 62]. Незважаючи на ступінь залучення до проектної діяльності – це досвід, який дозволяє отримувати нові знання, поєднувати їх із практикою, демонструвати власні вміння та індивідуальні спроможності. Завдання вишу їх виявити, розвинути, закріпити і зробити невід'ємною частиною професійних здібностей випускника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

- Гонтар Т. М. Формування компетенцій педагога-історика [Електронний ресурс] / Т. М. Гонтар // Професійні компетенції та компетентності вчителя : [матеріали регіонального науково-практичного семінару]. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 188 с. – Режим доступу : http://shkp.ru/lib/comm./s2003/3/#_ftnref2.
- Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : [учеб. пособие для студентов пед. вузов и системы повыш. квалификации пед. кадров] / [Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В., Петров А. Е. ; под. ред. Е. С. Полат]. – М. : Академия, 2003. – 272 с.
- Зимняя И. А. Компетентностный подход. Каково его место в системе подходов к проблемам образования? / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 8. – С. 20–27.
- Малкова И. Ю. Метод проектов : методические материалы [Електронний ресурс] / И. Ю. Малкова. – Томск, 2006. – Режим доступу : <http://umu.utmn.ru/files/project.doc>.
- Корнетов Г. Б. Прогрессивистская педагогика Джона Дьюи / Г. Б. Корнетов // Школьные технологии. – 2007. – № 6. – С. 54–63.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Gontar T. M. Formuvannia kompetentsii pedagoga-istoryka [Teacher-Historian's Competences Formation] [Elektronnyi resurs] / T. M. Gontar // Profesiini kompetentsii ta kompetentnosti vchytelia [Teacher's Professional Competences] : [materialy regional'nogo naukovo-praktychnogo seminaru] / T. M. Gontar. – Ternopil' : Vyd-vo TNPU im. V. Gnatiuka, 2006. – 188 s. – Rezhym dostupu : //http/shkp.ru/lib/comm./s2003/3/#_ftnref2.
2. Novye pedagogicheskie i informatsyonnye tekhnologii v sisteme obrazovaniia [New Pedagogical and Informational Technologies in the Educational System] : [ucheb. posobie dlia studentov ped. vuzov i sistemy povysh. kvalifikatsii ped. kadrov] / [Polar E. S., Bukharkina M. Yu., Moiseeva M. V., Petrov A. E. ; pod red. E. S. Polat]. – M. : Akademiia, 2003. – 272 s.
3. Zimniia I. A. Kompetentnostnyi podkhod. Kakovo ego mesto v sisteme podkhodov k problemam obrazovaniia [The Competence-Based Approach. What is its Role in the System of Approaches to the Problems of Education?] / I. A. Zimniia // Vysshee obrazovanie segodnia [Higher Education Today]. – 2006. – № 8. – S. 20–27.
4. Malkova I. Yu. Metod proektov [The Method of Projects] : [motodicheskie materialy] [Elektronnyi resurs] / I. Yu. Malkova. – Tomsk, 2006. – Rezhym dostupu : //http/umu.utmn.ru/files/project.doc.
5. Kornetov G. B. Progressivistskaia pedagogika Dzhona D'uii [Progressive Pedagogy by John Dewey] / G. B. Kornetov // Shkol'nye tekhnologii [School Technologies]. – 2007. – № 6. – S. 54–63.

Матеріал надійшов до редакції 20.08. 2012 р.

Возна 3. О. Формирование готовности студентов-будущих учителей истории и обществознания к организации проектной деятельности учеников.

В статье актуализируется проблема усвоения проектной технологии как части профессиональной компетентности будущих учителей истории и обществознания. Обозначаются критерии и система заданий для изучения уровня готовности студентов к проектной деятельности. Обоснована система заданий для выявления сформированности гностического критерия (теоретического уровня) готовности студентов к проектной деятельности. Определено содержания понятия готовности будущего учителя истории и обществознания к проектной деятельности.

Vozna Z. O. The Readiness Formation of Students-Future Teachers of History and Social Science to the Project Activity Organization.

The article analyzes the problem of learning the project technology as a component of the future history and social science teachers' professional competence. The criteria and system of tasks for the determination of the students' readiness to the project activity are defined. The system of tasks for the formedness revelation of the gnostic criterion (theoretical level) of the students' readiness to the project activity is justified. The notion content of the future history and social science teacher's readiness to the project activity is determined.